

აბუსერიისძე ტბელი — XIII ს. კრებულის (A-85)
რედაქტორ-შემდგენელი

აბუსერიისძე ტბელი ერთ-ერთ უძველეს და ცნობილ საგვარეულოს ეკუთვნოდა. საისტორიო წყაროებისა და ლიტერატურული თხზულებების მიხედვით, ერისთავთ-ერისთავი აბუსერიისძეები განაგებდნენ სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს საკმაოდ ვრცელ ტერიტორიას, რომლის ცენტრი ხიხანი ყოფილა. აბუსერიისძე ტბელი ახსენებს კიდევ მას თავის ჰაგიოგრაფიულ თხზულებაში. აბუსერ, ვარდან და ტბელი XIII საუკუნის პირველი ნახევრის ცნობილი მოღვაწენი და მეცენატები იყვნენ. თავიანთი ჩამომავლობის კვალობაზე, ძმებს ჩინებული განათლება მიუღიათ, შესაძლოა, გელათის აკადემიაში, რომელთანაც მათ ინტენსიური კულტურული ურთიერთობა ჰქონიათ. ამას ადასტურებს A-85 ხელნაწერის მონაცემებიც. ანდერძ-მინაწერების მიხედვით, იგი გადაწერილი ყოფილა ძმების აბუსერ და ვარდან აბუსერიისძეების შეკვეთით, მზრუნველობით, „შეხუწით“. კრებულის შემდგენელ-რედაქტორი, ჩანს, მათი მესამე ძმაა — ტბელი. სწორედ ამ ხელნაწერშია შეტანილი აბუსერიისძე ტბელის თხზულებები. ხელნაწერი უნიკალურია თავისი მნიშვნელობით, რადგან მასში ზოგიერთი ისეთი თხზულებაა შეტანილი, რომლებიც სხვა ხელნაწერში არ გვხვდება. ამასთან, მასში შემონახული ცნობები, ანდერძ-მინაწერები ქართული მწერლობისა და საქართველოს ისტორიის ზოგიერთ მნიშვნელოვან საკითხს ჰფენენ ნათელს.

აბუსერიისძე ტბელი მრავალმხრივი შემოქმედი ყოფილა. მას დაუწერია სამი განსხვავებული ჟანრის თხზულება: 1. „სასწაულნი წმიდისა მთავარ-მოწამისა გიორგისნი“, ჰაგიოგრაფიული ჟანრისა, რომელიც ისტორიული თვალსაზრისით უაღრესად ღირებულია, რადგან იგი გვაწვდის ცნობებს ფეოდალური ეპოქის საქართველოს ერთ-ერთი უძველესი და უდიდესი საგვარეულოს — აბუსერიისძეთა შესახებ და მოგვითხრობს მათ კულტურულ-აღმშენებლობით საქმიანობაზე; 2. ტბელი დაინტერესებული ყოფილა წელთაღრიცხვის პრობლემებით და შეუქმნია „ქორონიკონი სრული საუწყებელითა და განგებითა“, რომელშიც წარმოჩენილია ავტორის ესქატოლოგიური შეხედულება; 3. ჰიმნოგრაფიული კანონი „გალობანი წმიდისა იოვანე ნათლისმცემლისანი, წმიდისა იოვანე მახარებელისაჲ და წმიდისა იოვანე ოქროპირისანი, ერთბამად შემოკრებილნი ერთმოსეხნეობისათჳს და ერთმადლობისათჳს, დაღაცათუ წინამორბედი არს უმეტესი ყოველთა ნაშობთა დედათაჲსა“.

ხელნაწერი ყურადღებას იქცევს თავისი შედგენილობით. მასში შეტანილია ძლისპირნი და ღმრთისმშობლისანი რვავე ხმისა. ჯვართამაღლების დღესასწაულის, ყოველთა წმიდათა, ბზობის დღესასწაულის, დიდმარხვის ბოლო კვირის გალობები, ჰიმნოგრაფიული კანონები, გამოკრებილი გალობები აღდგომისა, ფერიცვალებისა, მარიამობისა, იოანე ნათლისმცემლის თავისკვეთისა, ტაძრად მიყვანებისა, ქრისტეს შობისა, სხვა საუფლო დღესასწაულთა და „საჩინოთა წმიდათანი“, დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულისანი“, გრიგოლ ღვთისმეტყველის „ასეულნი იამბიკონნი“ ეფრემ 12. მაგნი, ენისა და ლიტერატურის სერია, 1998, №1 — 4.

მცირის რედაქციით, იოანე პეტრიწის სახელით ცნობილი გალექსილი სათვეო სვინაქსარი მსოფლიო წმინდანებისა სექტემბერ-იანვრის თვეებისათვის, რომლის გაგრძელება — ოთხი თვის — თებერვალ-მაისის მასალა არსენ ბულმაისიმისძეს გაულექსავს და რომელზეც კრებულის შემდგენელი მიუთითებს, რომ მისი „შეხუწით“ შეუსრულებია; არსენის მარტყოფის მაცხოვრის ხელთუქმნელი ხატისადმი მიძღვნილი საგალობლები, საბა სვინგელოზის ჰიმნოგრაფიული კანონი და სხვანი. კრებულის შედგენილობაზე დაკვირვება აჩვენებს, რომ მის რედაქტორს შეუდგენია ძველი ქართული მწერლობის ერთგვარი ანთოლოგია. იგი ყოფილა ღრმად განათლებული, დახვეწილი ლიტერატურული გემოვნების მქონე პირი, რომელიც მეცნიერული აზროვნებით გამოირჩეოდა.

ვინ არის კრებულის რედაქტორ-შემდგენელი? ვისი გადაწერილია იგი?

ლ. მუსხელიშვილმა გაკვრით აღნიშნა, რომ ხელნაწერი ტბელის გადაწერილია (1, 27). პ. ინგოროყვასთვის A-85 აბუსერისძე ტბელის კრებულია, რომელიც შედგენილია XIII საუკუნეში (3, 618). აღნიშნული საკითხი მათ საგანგებოდ არ უკვლევიათ. ხელნაწერის აღმწერელმა თ. ბრეგაძემ მიუთითა, რომ ხელნაწერს ორი გადამწერი ჰყავდა. მან ეტრატზე მოთავსებული მასალა ბასილის, ხოლო ქალაღზე მოთავსებული მასალა გიორგის გადაწერილად მიიჩნია. იგი ეყრდნობოდა ხელნაწერის მონაცემს, რომლის მიხედვით ცნობა ბასილის გადამწერად მიჩნევის შესახებ გვხვდება 166r-ზე; რვა სექტემბრის ღვთისმშობლის შობის დღის „გალობანის“ სათაურთან სინგურით ტექსტის ხელით შემდეგი სახის მინაწერია გაკეთებული: „ქრისტე, შეიწყალე ბასილი“. ამგვარი წარწერების გაკეთება სჩვევიათ გადამწერებს. თ. ბრეგაძე სწორედ ამ მინაწერის მიხედვით მიიჩნევს მას ხელნაწერის ეტრატზე მოთავსებული მასალის გადამწერად. აღწერილობაში არ არის მითითება კრებულის რედაქტორ-შემდგენელზე (6, A-85). ხსენებულ ხელნაწერთან დაკავშირებით საინტერესო შენიშვნა გააკეთა ზ. ჭავჭავაძემ: „A-85 უფრო მეცნიერის გადაწერილს ჰგავს“ (5, 83).

აბუსერისძე ტბელის, არსენ ბულმაისიმისძისა და საბა სვინგელოზის საგალობლების ტექსტების მომზადებისა და მათი შესწავლის დროს წამოიჭრა საკითხი, თუ ვინ უნდა იყოს კრებულის რედაქტორ-შემდგენელი, რადგან ნათლად ჩანს, რომ კრებული საგანგებო რედაქტორული საქმიანობის შედეგია. მასში დაცული რამდენიმე საგულისხმო ცნობის გათვალისწინებით კი შეიძლება ხელნაწერის ნაწილი რედაქტორ-შემდგენლის ავტოგრაფიც იყოს. ელ. მეტრეველმა ავტოგრაფის მნიშვნელობა შემდეგი სახით ჩამოაყალიბა: „ავტოგრაფების ცოდნას, სხვა რომ არაფერი ვთქვათ, უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ქართველ მოღვაწეთა ლიტერატურული პროდუქციის შესწავლისა და პუბლიკაციისათვის“ (4, 116).

კრებულის რედაქტორ-შემდგენლის ვინაობის დასადგენად განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ხელნაწერის 239v-ზე მოთავსებულ ცნობას. ეს არის მინაწერი არსენ ბულმაისიმისძის მარტყოფის მაცხოვრის ხატისადმი მიძღვნილი საგალობლების დასასრულს და ამას მოსდევს არსენის ეპისტოლე. გელათიდან აბუსერ აბუსერისძისადმი მიწერილი, მინაწერი ტექსტიდან გამოყოფილია და სინგურითაა შესრულებული: „ქ. ამას ზემოთნი მეოთხის გუჭრდნი გალობანი ვარდანი საგან შეხუცწითა თქუმულნი ამით

მეორითა გალობითა განაშუშნა, ვინაჲთგან პიროვანნი საქცევნი¹ ფსალმუნისაგან აღმოცფრნა საღმრთოთა გამოცხადებითა. ამისთვის ძმამან ჩუწმან აბუსერი არსენის მიმართ გალობათა თქუმისა იძულებაჲ მოიგონა საღმრთოჲსა პირისათვის, რომლისა მოგონებასა ამით ებისტოლითა აბუსერის მომართითა ესევე არსენი აქებს, რომელი მოწერა გელათით ამათვე გალობათა თანა“ (A-85, 293r — 293v).

მინაწერის მიხედვით ირკვევა, რომ არსენ ბულმაისიმისძეს მეოთხე გუჭრდის გალობანი, რომელიც ავტორს ვარდან აბუსერისძის „შეხუცწით“ შეუქმნია, გაუმშვენებია მეორე ჰიმნოგრაფიული კანონით, ანუ „თვთძლისპირნის“ გალობანით, რომლის „პიროვან საქცევებად“ საღმრთო გამოცხადებით ფსალმუნთა მუხლები გამოუყენებია. მინაწერის ავტორი გვამცნობს, რომ აბუსერს, ვარდანის ძმას, მოუფიქრებია არსენის იძულება, რათა მას მაცხოვრის ხელთუქმნელი ხატისათვის შესაფერისი საგალობლები შეექმნა. ამგვარი იძულების ხერხის მოფიქრების შესახებ არსენის ეპისტოლევ მიუთითებს. როგორც ვხედავთ, ორივე ჰიმნოგრაფიული კანონის შექმნა დაკავშირებულია აბუსერ და ვარდან აბუსერისძეების სახელებთან. საგალობელს დართული განმარტებიდან გამომდინარე, აბუსერს ეკუთვნის ინიციატივა, უშუალო მთხოვნელი, დამკვეთი, ანუ „შემხუცწი“ ვარდანი ყოფილა. აქვე ირკვევა საგალობელთა შექმნის ადგილიც, არსენს ისინი გელათის მონასტერში დაუწერია.

იგივე მინაწერი გვეხმარება კრებულის რედაქტორ-შემდგენლის ვინაობის დადგენაში. ამ თვალსაზრისით ყურადღებას იქცევს მინაწერში ნათქვამი შემდეგი ფრაზა: „ამისთვის ძმამა ჩუწმან აბუსერი არსენის მიმართ... იძულებაჲ მოიგონა“. ცოტა ზემოთ კი უკვე ნათქვამი ჰქონდა, რომ „მეოთხე გუჭრდის გალობანი“ ვარდანის „შეხუცწით“ დაუწერია. მინაწერში კრებულის შემდგენელი ვარდანსა და აბუსერს მესამე პირში იხსენიებს. აბუსერზე იგი ამბობს — „ძმამა ჩუწმან“, ე. ი. კრებულის რედაქტორ-შემდგენლისათვის ვარდანი და აბუსერი ძმები არიან. ყოველივე ეს ნათლად მიუთითებს, რომ კრებულის რედაქტორ-შემდგენელია ვარდანისა და აბუსერის მესამე ძმა ტბელი, რომლის მთელი შემოქმედებითი მემკვიდრეობაც ამ კრებულშია თავმოყრილი და შეტანილი. კრებულის ნაწილი შესაძლოა ტბელის ხელითაც იყოს დაწერილი, რაც საგანგებო კვლევას მოითხოვს.

საბა სვინგელოზის საგალობლის წარწერაც იმას მოწმობს, რომ კრებულის რედაქტორი ტბელია: „გალობანი ქრისტეს განგებულებისა და განკაცებისანი, თქუმულნი ნეტარისა მამისა საბა სუნგელოსისა, კარისა ებისკოპოსისანი, შეხუცწითა ძმისა ჩემისა ვარდანისითა, რომლისა თავნი წითელთა ასომთავართანი მსიტყუველობენ“ (295r). აქედან ჩანს, რომ საბას საგალობელიც ვარდანის თხოვნით, „შეხუცწით“ არის შექმნილი და ვარდანი კრებულის შემდგენლისათვის ძმაა. ე. ი. საგალობლის ეს წარწერაც ტბელის რედაქტორული საქმიანობის დამადასტურებელია.

აბუსერისძე ტბელი დიდად დამშვრალა ამ კრებულის შესადგენად. მას უზრუნია როგორც ცალკეული საგალობლის შექმნაზე, ასევე საგალობელთა მოპოვებაზე. მისი დამსახურება კრებულის შედგენილობის გასამდიდრებლად უდავოდ დიდია. A-85-ში მოიპოვება საგულისხმო ცნობა იმის შესახებ, ვისი თხოვნით გაულექსავს XIII ს. ქართლის კათალიკოსს არსენ ბულ-

¹ „პიროვანნი საქცევნი“ — ფსალმუნის მუხლების გამოყენებით ყოველი ტროპარის აზრი და ძირითადი მიზანდასახულებაა გამოთქმული. „პიროვანნი საქცევნი“ აქვს არსენ ბულმაისიმისძის მარტყოფის მაცხოვრის ხელთუქმნელი ხატისადმი მიძღვნილ რიგით მეორე ჰიმნოგრაფიულ კანონს და საბა სვინგელოზის საგალობელს.

მაისიმისძეს სათვეო სვინაქსარის ოთხი თვის მასალა. ხელნაწერის 224r-ზე ქვემო კიდეზე, ტექსტისავე ხელთ შემდეგი წარწერაა მოთავსებული: „ესე იამბიკონნი ხუთთა თუცთა მეტნი არა იყუნეს ენასა ზედა ქართულსა და ოთხთა თუცთანი არსენი ბულმაისიმისძემან თქუაჲ, ქართაჲსა კათალიკოზმან, ჩუცნითა შეხუცწითა“. მინაწერიდან ირკვევა, რომ თებერვალ-მაისის თვეთა წმინდანების შესახებ იამბიკოები არსენმა გალექსა კრებულის შემდგენლის, ტბელის „შეხუცწით“, თხოვნით.

A-85-ის ზოგიერთი გვერდი დაზიანებულია, ზოგი ფურცელი კიდებ-ჩამოჭრილია. ჩამოჭრილ ნაწილს გაჰყვა მინაწერები ან მინაწერთა ნაწილი. ზოგჯერ ხერხდება მათი აღდგენა, ზოგჯერ — არა. ერთ-ერთი ასეთი მინაწერი გვხვდება არშიაზე (219r). იგი საკმაოდ დაზიანებულია, ცუდად იკითხება იმის გამო, რომ კიდეები ჩამოჭრილი აქვს. დარჩენილია მხოლოდ ფრაგმენტები. მაგრამ ამ ფრაგმენტების მიხედვითაც ჩანს, რომ მინაწერი პირველ პირშია გაკეთებული. მინაწერი მოთავსებულია აბუსერისძე ტბელის საგალობლის დასაწყის გვერდზე და იმას უნდა გვამცნობდეს, რომ „გალობანი“, მიძღვნილი იოანე ნათლისმცემლის, იოანე ღვთისმეტყველისა და იოანე ოქროპირისადმი, შემდგენლის მიერაა შემატებული ხელნაწერში. მოგვყავს ეს მინაწერი სტრიქონთა მითითებით: „(1) ამს ქ[უცმ] (2) ოთ- [...] (3) მატებ[...] (4) და ახ[ლად]... (5) შე[მიმო][...] (6) დ[ა, ვ]დ[ე][...] (7) და ტრო[პარ] (8) [ნი რზა] [...] (9) [მაო...] [...] (10) შნდ ბ[რძა] (11) ნეთ. ლ. მუსხელიშვილმა მნიშვნელობა მიანიჭა ცნობას, რომელიც ტბელის ჰაგიოგრაფიული თხზულების ბოლო ნაწილშია დაცული და რომელიც, აგრეთვე, ტბელის რედაქტორული საქმიანობის განსაზღვრაში გვეხმარება: „ესე ძლისპირნი და სტიქარონნი მე დავსხენ ამით ყოვლით შემატებულითა და ვირე ცოცხალ ვარ, ოდესცა მინდენ, მე მოვიკმარებ“ (351r).

საყურადღებოა რედაქტორის მიერ შედგენილი განგება, დიდმარხვის დღეებში როდის და როგორ იგალობება „სამარიტელისაჲ“ და „განზოგებისაჲ“. მას ახლავს უაღრესად მნიშვნელოვანი მინაწერი, რომლის მიხედვით ირკვევა რამდენიმე საკითხი: „ძუცლს ზედა ახალი საგალობლები [მე]მოვჰკ[აზმე]. სრულითა ქორონიკონითა [დამიწერია], გარიგებითა, ახალთქმულითა იამბიკონითა, და რაჲცაჲ მიმატებულებანი [მუნ დამი]წერია მომგებლისა დასაწყისსა და ოხითანი მარხვათა და ზატიკთანი . . . ცა [სწავლანი] იბაკობითურთ და თუ რაჲ ჭრელი მუკლი ზატიკთა შინა“ (A-85, 239v). მინაწერიდან ვიგებთ, რომ კრებულის რედაქტორ-შემდგენელს, აბუსერისძე ტბელს ახალი საგალობლები ძველის მიხედვით „მოუკაზმავს“, რიტმულ-მელოდიურად გაუმართავს და გაუწყვია (მოკაზმვა-ძლისპირის მიხედვით საგალობლის რიტმულ-მელოდიურად, ზუსტად გამართვა-შეწყობა; მოკაზმული — ბერძნული საგალობლების თავისუფალი, გადამუშავებული თარგმანი, დედნის პერიფრაზი). ეს ფაქტი იმის მაუწყებელია, რომ ტბელი არა მხოლოდ რედაქტორ-შემდგენელი და მწერალია, არამედ მუსიკალური განათლების მქონე პირი და, შესაძლოა, მელოსის ავტორიც. ისიც ირკვევა, რომ „ახალ თქმული იამბიკონი“ შეუმატებია კრებულისათვის.

ტბელის რედაქტორულ საქმიანობას კიდევ რამდენიმე დეტალი მიგვანიშნებს. ჩანს, თუ რა დიდი პასუხისმგებლობით ეკიდებოდა იგი ყოველი თხზულების შეტანას კრებულში. არსენის ეპისტოლეს მოსდევს მინაწერი, რომელიც სპეციალური ნიშნითაა გამოყოფილი ეპისტოლის ტექსტიდან. იგი შემდგენლის მინაწერი უნდა იყოს და ამჟღავნებს ზოგადად მხატვრუ-

ლი შემოქმედებისადმი დამოკიდებულებას, რომ საგალობლებში ავტორისეული არაფერი შეცვალონ: „შემატებაა გინა მოკლებაა ნუ იყოს ნუცა სიტყვსაა და ნუცა რაასაა უნდოთა მაგათ სიტყუათა და საქცევთა ზედა თვთ უფალ ხარ, ვითარ რაა და სადა გინდეს დაწერად“ (A-85, 294v). აქ საყურადღებოა ბოლო ფრაზა, რომელიც საგალობლებში „პიროვან საქცევებად“ გამოყენებულ ფსალმუნთა მუხლების გამოყენებას შეეხება. ამ თვალსაზრისით საგულისხმოა 285r-ს არშიაზე მინაწერი, რომელიც ჩამოჭრილია და ხელნაწერის აღმწერელს არ გაუშიფრავს. ჩვენი თსოვნით არშიაზე მინაწერი აღადგინა და გაშიფრა ე. კოჭლამაზაშვილმა: „დალაცა [თუ] ძლისპირ[ნი]ცა ესე კ[ეთილ ა]რიან, გა[რნა უ]კუეთუ სხ[უანი] გენებოს, [ძუ]ცლთა [ძლი]სპირ[თაგან მო]ისუცმდე“. მინაწერი გვაუწყებს, რომ საგალობელში მითითებული ძლისპირები კარგია, მაგრამ თუ სხვა მოუნდება გადამწერს, ან ვისი დაკვეთითაც თხზულებები შეიქმნა, შეუძლია ძველ ძლისპირთა გამოყენება [მოიხუცმდე] და იმით ისარგებლოს. ჩანს, ავტორს — არსენ ბულმაისიმისძეს კრებულის რედაქტორ-შემდგენლისათვის, ან ამ უკანასკნელს გადამწერებისათვის თავისუფალი არჩევანი მიუცია საქცევთა და ძლისპირთა გამოყენებისას. ამგვარი დამოკიდებულება შუასაუკუნეობრივი ეტიკეტის მანიშნებელია, რომლის მიხედვით ქრისტიანული მწერლობის მონაპოვარი ყოველი ახალი მწერლის კუთვნილებაა, შემოქმედს შეუძლია წინაპართა ნააზრევი თავისი სურვილისამებრ, კანონიკის ფარგლებში, გამოიყენოს; იგი პლაგიატად არ შეირაცხება (2, 206—212). რადგან თეოლოგიაში მიღებული და გაბატონებული თვალსაზრისით ყოველი ძველი სულიწმიდის მეშვეობით იქმნება. ამიტომ საქცევთა და ძლისპირთა არჩევის თავისუფლების მინიჭებაც სულიწმიდის მეშვეობით ხდება: „პიროვანნი საქცევნი ფსალმუნისაგან აღმოცფრნა საღმრთოთა გამოცხადებითა“.

შემდგენელ-რედაქტორის მინაწერი მთავრდება შეძვეგი ფრაზით: „და მწერალი მართალი და კარგი მკითხველი ნუ დამწყევს, ეგე პირველი ნუსხაა არს და სწრაფით ნაწერი“ (A-85, 294v); აქედან ირკვევა, რომ A-85-ის შედგენისას აბუსერიძე ტბელს დედნად ერთი ხელნაწერი არ უნდა ჰქონოდა. მას სხვადასხვა ხელნაწერიდან ამოუღია და კრებულში შეუტანია მისთვის საინტერესო თხზულებები. ამას ადასტურებს ის ფაქტი, რომ კრებულში სხვადასხვა დროს შექმნილი ნაწარმოებებია მოთავსებული, მაგ.: დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულისანი“, რომელიც XII საუკუნის პირველი მეოთხედის მიწურულს შეიქმნა; არსენ ბულმაისიმისძისა და საბა სვინგელოზის მაცხოვრის ხელთუქმნელი ხატისადმი მიძღვნილი საგალობლები, რომლებიც არსენის კათალიკოსობის დროსაა შექმნილი XIII ს. ოცდაათიან წლებში. შემომოტანილი ფრაზით ნათქვამია ის, რომ A-85-ს ერთი პროტოგრაფი არ უნდა ჰქონოდა, რადგან მასში ზოგი თხზულება პირველადაა შეტანილი, მაგ., არსენის, საბას, თვით ტბელის მემკვიდრეობა. იგი თავად შეიძლება იყოს პროტოგრაფი, პირველი ნუსხა.

ხელნაწერში შეტანილი მასალისადმი შემდგენელ-რედაქტორის დამოკიდებულებას ამჟღავნებს აგრეთვე ასურული კვკლოსის საძიებლის შესახებ ნათქვამიც, რომ როგორც და რა ნიშნებიც დაწერა, ისევე გადაწეროს და არაფერი შეცვალოს: „ამას ზედა წარწერილსა უწინარეს დაიწერდით თავსა სრულსა ამის ქორონიკონისასა და რანიცა ნიშანნი დამესხნენ, ჯუარი ანუ სხუაა რაამე, ნუცა მას დააკლებთ და საუწყებელსა შინა გამოაჩინებს, თუ რაა არს თუალი ამათ ნიშანთაა, ანუ პატივთა ზედა სიტყუად რაამე ეწეროს, ანუ იოტანი სხდენ, ანუ ჩიტის თუალნი თავსა ანუ საშუალსა სადამე,

ღმრთისა სათნოესათვის მწერალი ერთსაცა ამისთანასა ნურას დააკლებთ. ნუცა ამას ზედა წარწერილსა და ნუცა რას ქუცმოსა ამისსა“ (A-85, 308r).

რაც შეეხება ხელნაწერის 166r-ზე მოხსენიებულ ბასილს, რომელიც თ. ბრეგაძემ ეტრატზე მოთავსებული მასალის გადამწერად მიიჩნია, უნდა იყოს ხელნაწერის მხოლოდ ნაწილის გადამწერი, ნაწილი კი ტბელის გადამწერი უნდა იყოს, რასაც, ალბათ, გადამწერთა ხელზე დაკვირვება დაამტკიცებს. რისთვისაც აუცილებელია კოდიკოლოგიური შესწავლა ხელნაწერისა.

ამრიგად, ყოველივე ზემოთქმულის საფუძველზე A-85-ის შემდგენელ-რედაქტორად უნდა მივიჩნიოთ აბუსერისძე ტბელი. ხელნაწერის მინაწერებმა და ანდერძებმა გამოავლინეს მისი რედაქტორული საქმიანობა, დამოკიდებულება კრებულში შეტანილი მრავალმხრივი მასალისადმი. ნათელი გახდა ტბელის მუსიკალური მოღვაწეობაც, რამაც ახალი კუთხით წარმოაჩინა იგი. უდავოდ, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ტბელის რედაქტორულ მოღვაწეობას, რადგან სწორედ ამ ხელნაწერმა — A-85-მა — შემოგვინახა ზოგიერთი ისეთი თხზულება, მაგ., არსენ ბულმაისიმისძის მარტყოფის მაცხოვრის ხელთუქმნელი ხატისადმი მიძღვნილ საგალობელთა დიდი ნაწილი, საბა სვინგელოზის ჰიმნოგრაფიული კანონი, რომელიც მხოლოდ მასშია შეტანილი.

დამოწმებული ლიტერატურა

1. აბუსერისძე ტბელი, ბოლო ბასილის მშენებლობა შუარტყალში და აბუსერისძეთა საეკარეულო მატრიანე, ლ. მუსხელიშვილის რედ., თბ., 1941.
2. რ. ბაოაშიძე, საავტორო უფლების საკითხის გაგებისათვის ლიტერატურათმცოდნეობაში, „ლიტერატურული ძიებანი“, I (XVI), თბ., 1987.
3. პ. ინგოროყვა, გიორგი მერჩულე, თბ., 1954.
4. ე. მეტრეველი, ეფრემ მცირის ავტოგრაფი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, I, თბ., 1959.
5. ზ. ქავკავაძე, ლიტერატურისმცოდნეობა, კრიტიკა, პუბლიცისტიკა, თარგმანი, თბ., 1993.
6. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, A ფონდი, I, გამოსაცემად მოამზადეს თ. ბრეგაძემ, მ. ქავთარიამ, ლ. ქუთათელაძემ, თბ., 1974.

Н. В. СУЛАВА

АБУСЕРИСДЗЕ ТБЕЛИ – РЕДАКТОР-СОСТАВИТЕЛЬ РУКОПИСИ А-85

Резюме

В статье выявлены и рассмотрены значительные сведения, содержащиеся в рукописи А-85, которая представляет собой антологию древнегрузинской литературы. Кодикологическое изучение рукописных сведений указывает, что она, т. е. А-85, была редактирована и составлена грузинским писателем и ученым I половины XIII века Абусерисдзе Тбели.

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის შ. რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის რუსთველოლოგიის განყოფილება.

წარმოადგინა შ. რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტმა.